

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מאגיה וחברה ביהדות שלהי העת העתיקה - 13101

תאריך עדכון אחרון 07-09-2022

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר אביגיל מנקין

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: avigail.manekin@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס:

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

מטרת הקורס להכיר את עולמה של הספרות המאגית היהודית העתיקה מימי הבית השני ועד לתקופת הגאונים. בתחילת הקורס נסקור את העיסוק הנחרב בגירוש שדים בספרות הבית השני. לאחר מכן, נתמקד במקורות חז"ל המתייחסים לפרקטיקות מאגיות שונות כגון כישופים מזיקים, גירוש שדים, קמעות ולחשים לרפואה. בהמשך נכיר את החיבורים המאגיים היהודיים משלהי העת העתיקה מארץ ישראל ומבבל. כמה שיעורים יוקדשו לקריאה בממצא המאגי משלהי העת העתיקה: קערות ההשבעה הבלליות וקמעות המתכת מארץ ישראל. במהלך קריאת החומרים הללו נדון בשאלות היסטוריות הנוגעות לזהותם של המאגיקונים היהודים, לזהות הלקוחות שלהם וכן לפרקטיקות המאגיות המשתקפות בהם. כמו כן, נתייחס לשאלת הזיקה בין הממצא המאגי לספרות חז"ל וכן למסורות מיסטיות בנות הזמן. לבסוף נקרא תשובות גאונים בנושא מאגיה וכמה טקסטים מאגיים מן הגניזה, ובין השאר ניווכח כיצד המשיכו מסורות מאגיות קדומות למלא תפקיד מרכזי בתרבות היהודית בראשית ימי הביניים.

מטרות הקורס:

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לאפיין את המאגיה היהודית העתיקה לסוגיה
2. להכיר ולדון בצורה ביקורתית בספרות המחקר הנידון
3. לזהות ולנתח טקסט מאגי

דרישות נוכחות (%) :

שיטת ההוראה בקורס:

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מהי מאגיה יהודית?
2. גירוש שדים בתקופת הבית השני
3. כישוף, שדים ולחשים בספרות חז"ל
4. קמעות המתכת מארץ ישראל וקערות ההשבעה מבבל
5. ספרי מרשמים יהודיים משלהי העת העתיקה
6. מאגיה כמקור היסטורי
7. בין מאגיה למיסטיקה
8. תשובת רב האי גאון על שימושים מאגיים בשם המפורש

חומר חובה לקריאה:

- משה אידל, "יהדות, מיסטיקה יהודית ומאגיה," מדעי היהדות 36 (תשנ"ו), עמ' 25-40
- אסתי אשל, "האמונה בשדים בספרות היהודית מימי הבית השני," מחניים 14 (תשס"ג), עמ' 11-18
- Hanan Eshel and Rivka Leiman, "Jewish Amulets Written on Metal Scrolls," *Journal of Ancient Judaism* 1 (2010), pp. 189-199
- גדעון בוהק, "אקדמות לחקר המסורת המאגית היהודית," מדעי היהדות 44 (תשס"ז), עמ' 9-38
- גדעון בוהק, "קערות ההשבעה הבבליות - עבר, הווה ועתיד: על ספרו של דן לוין," פעמים 106-105 (2006), עמ' 266-253
- גדעון בוהק, מפגשים בין-תרבותיים במאגיה העתיקה, זמנים 100 (2007), עמ' 17-6.
- G. Bohak, *Ancient Jewish Magic: A History*, Cambridge 2008, 291-351.
- יובל הררי, "מגיה יהודית: מתווה והערות," איל פריזינטי: מחקרים בתרבות יהודי ספרד ה (תשע"א), עמ' 13-85
- יובל הררי, הכישוף היהודי הקדום, ירושלים תש"ע, עמ' 58-17.
- שאול ליברמן, יוונית ויוונית בארץ ישראל, ש' ליברמן, יוונית ויוונית בארץ ישראל: מחקרים באורחות חיים בארץ ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, ירושלים תשכ"ג, עמ' 96-69.
- מרדכי מרגליות, ספר הרזים: הוא ספר כשפים מתקופת התלמוד, תל אביב, תשכ"ז,
- D. Levene, "If You Appear as a Pig': Another Incantation Bowl (Moussaieff 164)," *Journal of Semitic Studies* 52.1 (2007), pp. 59-70
- יהושע לוינסון, "גבולות ומכשפות: סיפורי עימות בין רבנים למכשפים בספרות חז"ל," תרביץ עה (תשס"ו), עמ' 295-328
- שמחה עמנואל, תשובות הגאונים החדשות, ירושלים: מכון אופק וספריית פרידברג, תשנ"ה, עמ' 124-146
- גרשום שלום, "הבדלה דר' עקיבא — מקור למסורת המאגיה היהודית בתקופת הגאונים," תרביץ נ (תשמ"א), עמ' 243-281
- שאול שקד, "קערות השבעה ולוחות קמיע: כיצד נפטרים משדים ומזיקים?," קדמוניות 129 (תשס"ה), עמ' 2-13
- Shaul Shaked, *Form and Purpose in Aramaic Spells: some Jewish Themes*, *Officina Magica* (2005), 1-30.
- Shaul Shaked, "“Peace be Upon You, Exalted Angels”: On Hekhalot, Liturgy and Incantation Bowls," *JSQ* 2 (1995), pp. 197-219
- S. Shaked, "Rabbis in Incantation Bowls," in M. J. Geller (ed.), *The Archeology and Material Culture of the Babylonian Talmud*, Leiden 2015, pp. 97-120
- M. D. Swartz, "Scribal Magic and Its Rhetoric: Formal Patterns in Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah," *HTR* 83 (1990), pp. 163-180

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

- מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 80 %
- הרצאה 0 %
- השתתפות 10 %
- הגשת עבודה 0 %
- הגשת תרגילים 10 %

הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: